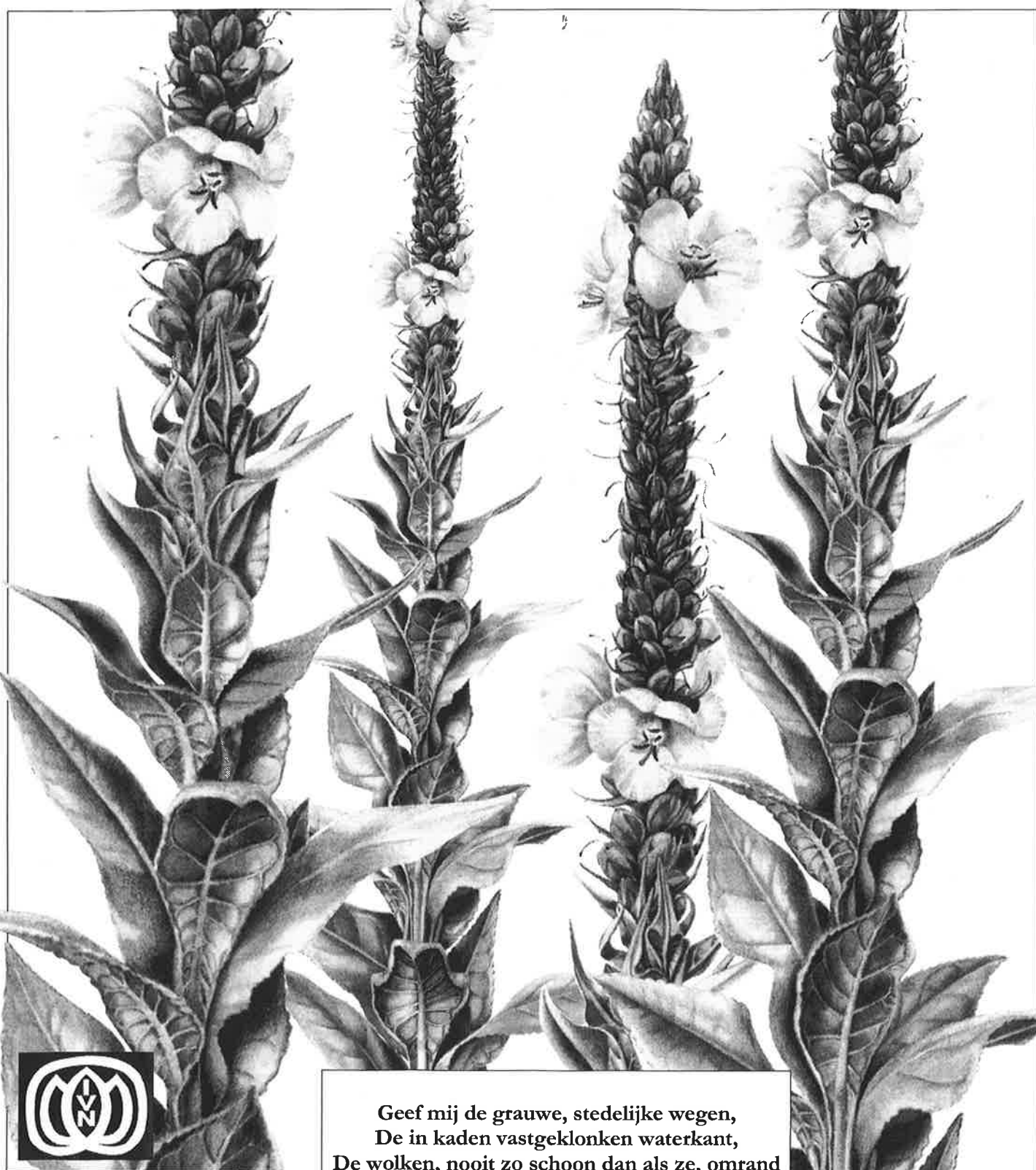

De Toorts

73

Augustus 2007 Jaargang 24

IVN Zuid-Kennemerland

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
door zolderramen, door de lucht bewegen.

De Toorts is het blad van het IVN afdeling Zuid-Kennemerland. Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers, die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Meer dan 17.000 vrijwilligers (leden) zetten zich door het hele land actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN 174 afdelingen.

Bestuur

Voorzitter	Jonne Misset, Junoplantsoen 73, 2024 RM Haarlem, tel. 023-5274950
Secretaris	Dick van As, van Riebeecklaan 2, 2024 AH Haarlem, tel. 023-5267873
Penningmeester	Robbert-Jan de Bruijne, Esdoornkade 13, 2101 WN Heemstede, tel. 023-5474362, penningmeester@ivnzk.nl
Leden	Jany van Dijk en Rob Veening
Postadres	Van Riebeecklaan 2, 2024 AH Haarlem
E-mail	bestuur@ivnzk.nl
Gironummer	5007954 t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Heemstede

Ledenadministratie

Esdoornkade 13, 2101 WN Heemstede, tel. 023-5474362

Coördinatoren werkgroepen

Excursies	Helga Frömming	020-4112928	organic@planet.nl
Groene Winkel	Paul de Vocht	023-5424513	groenewinkel@ivnzk.nl
Cursussen			cursus@ivnzk.nl
Kinderen	Frank Jansen	023-5290984	kinderen@ivnzk.nl
De Toorts	Jonne Misset	023-5274950	toorts@ivnzk.nl
Lezingen	Marc Budding	023-5270485	bud@euronet.nl
Oeverwaluwen	Mieke Ooms	023-5651606	oeverswaluw@ivnzk.nl
Natuurwerkgroep	Marc van Schie	023-5351239	natuur@ivnzk.nl

Aangevraagde excursies

Yneke Bettink 023 - 5254995

Materiaalcoördinator

Leo v/d Brugge, Gen. Bothastraat 91, 2021 JS Haarlem, tel. 023-5261584, e-mail: materiaal@ivnzk.nl

Webmasters

Huib Koel en Jacqueline van Klaveren, e-mail: webmaster@ivnzk.nl

Mediacontacten

Marc van Schie, tel. 023-5351239, e-mail: publiciteit@ivnzk.nl

Promotie-team

Yvonne Hassing, tel. 023-5277394, e-mail: yhassing@gmail.com

De jaarbijdrage is voor leden minimaal € 16,50 en voor donateurs minimaal € 15. Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen tevens het kwartaalblad 'Mens en natuur' van IVN Nederland. Van leden wordt verwacht dat zij actief zijn binnen de afdeling. Uitgebreide informatie over het IVN Zuid-Kennemerland is te vinden op de website www.ivnzk.nl.

Inhoud

Van de redactietafel	3
Natuur in de stad	4
bestuur@ivnzk.nl	6
Even praten met stadsgids	
Anneke Koper	7
Een herderstasje in mij tuin	8
Verslag dagje-uit	9
300 jaar Linnaeus in Heemstede	9
Nieuwe leden	10
Mensen verlangen naar natuur	11
Straatje om, rondje thuis	12
Burenhulp	14
IJsvogelwerkgroep i.o.	15
Interview met Herman Groeneveld	16
Is er nog wat te doen?	18
Paddenstoelendag 2007	19
Even praten met stadsgids	
Ronald van Zon	20
Stadsbloemen	21
Méér weten?!	21
Activiteitenprogramma	22

Colofon

Druk

Paswerk Grafisch, Cruquius

Papier

100% zuur- en chloorvrij papier

Opmaak en vormgeving

Albionne, Haarlem

Redactie De Toorts

Caroline Dekker, Marisca v/d Eem, Jan-Willem Doornenbal, Theo Litjens en Jonne Misset

In dit nummer medewerking van

Jacqueline van Klaveren
Leo v/d Brugge

De strofe van het gedicht op het voorblad is van J.C. Bloem. U vindt het gedicht *De Dapperstraat* in zijn geheel op pagina 21.

Van de redactietafel

Met het verschijnen van deze Toorts is alweer het laatste onderwerp aan de orde in het thema *Landschappen*, namelijk 'de stad'. Is de stad dan een landschap, zo vragen wij ons af. Om daarover een uitspraak te kunnen doen, kijken we in het woordenboek. Daarin staat 'een stad is een uitgebreid samenhangend geheel van huizen en gebouwen langs straten, pleinen en grachten'. In deze definitie komt het woord landschap niet voor, laat staan het woord groen. Om het eens cru te zeggen, is de stad een verzameling van stenen, hout en beton. Binnen de definitie die het woordenboek geeft schuilt ook een grote beperking, namelijk de betekenis van natuur in de stad. Zelfs wan-

neer je bijvoorbeeld in en stad als Haarlem, de vele villaparken en buitenplaatsen langs de binnenduinderand, de historische Haarlemmerhout, Thijsse's Hof en dergelijke gebieden, buiten beschouwing zou laten, dan tref je in de stad toch veel natuur aan. Ik doel daarbij op onder andere de kades en oevers van vaar-

ten, grachten en sloten, de parken, het Staten Bolwerk, de taluds van spoorwegen, de al dan niet door de gemeente ingezaaide wegbermen met Margriet, Teunisbloem, Klaproos en Toorts. Ook de vogels laten zich in de stad niet onbetuigd. Soms in bijzondere gevallen: de Halsbandparkiet, broe-dende Scholeksters op grinddaken van gebouwen, de Turkse Tortel en de Nijlgans. In verschillende korte blokjes door de hele Toorts heen vertellen we daarover meer.

Ga eens een eindje wandelen in de stad, dan zult u - als u er oog voor heeft - veel moois ervaren.

Theo Litjens

Nieuw redactielid

De redactie van De Toorts is erg blij dat zij uitbreiding heeft gekregen. Jan-Willem Doornenbal heeft als nieuw IVN-lid aan-gegeven graag betrokken te worden bij het maken van het verenigingsblad. Hij is direct aan de slag gegaan en in dit nummer treft u al een artikel van zijn hand. Het is de bedoeling dat hij naast het schrijven voor De Toorts ook de opmaak van het blad gaat doen.

Hieronder stelt hij zich aan u voor.

Nadat ik - met jong gezin - vorig jaar in Haarlem ben komen wonen kwam ik het IVN op een excursie en op de Paddenstoelendag tegen. Naast mijn belangstelling voor stad, cultuur, kunst en ontwerp, sluimerde ook belangstelling voor de natuur. Omdat ik nog maar weinig weet van natuur en denk dat meer kennis het plezier zal vergroten, sloot ik me aan bij het IVN. En vervolgens bij de Toortsredactie. Hier hoop ik mijn ervaring in tijdschriften en ontwerp kwijt te kunnen, en al doende veel kennis over natuur te vergaren. Wellicht komt er te zijner tijd ook meer natuur op mijn website www.mededeler.nl.

TIP ! TIP ! TIP ! TIP ! TIP !

Ga eens mee met een van onze natuur-in-de-stad-excursies. We tippen de komende excursies hieronder met de data alleen even aan. Kijk voor nadere informatie in het activiteitenprogramma in deze Toorts of op onze website www.ivnzk.nl.

Zondag 13 augustus, excursie langs Bolwerken, Kenaupark, grachten, Grote Markt en Spaarne.

Woensdag 29 augustus, nachtexcursie in de Stadskweektuin, i.s.m. het NMC Ter Kleef.

Zondag 11 november, excursie op de begraafplaats aan de Kleverlaan, i.s.m. KNNV.

Scholekster

In vroeger jaren stond de Scholekster bekend als een vogel van de kust, nestelend tussen wat schelpen. De alsmaar toenemende drukte aan de stranden heeft de vogel doen uitzien naar andere rustige nestelplaatsen. En die vond hij, wonder boven wonder in de stad!

In de jaren vijftig van de vorige eeuw werden er veel flats en bedrijfsgebouwen neergezet met platte daken, ingedekt met een grindlaag. De Scholekster vond daar een broedbiotoop die niet zoveel afweek van wat hij gewend was aan de kust. Daarbij komt nog dat de jongen van de Scholeksters geen nestvlieders zijn: zij blijven bij het nest totdat zij vliegvlug zijn. De meeste jongen komen op eigen kracht van soms zes meter hoge daken naar beneden.

Meer bijzondere stadsnatuur vindt u in stukjes tekst verspreid in dit blad.

De sluitingsdatum voor het volgende nummer is 1 november 2007. Kopij digitaal aanleveren via toorts@ivnzk.nl.

Wat leeft er in Haarlem

Natuur in de stad

Dik Vonk is sinds jaar en dag stadsecoloog en inwoner van Haarlem, en weet dan ook veel te vertellen over de natuur in die stad. En ik wil veel te weten komen. Dus waar begin je dan? Met de vraag wat natuur in de stad nu eigenlijk is. Wanneer noem je het natuur, wanneer groen?

Natuur of cultuur?

Er is geen standaard definitie van natuur in de stad. Alles wat spontaan en ongerept is, kun je beschouwen als natuur. "Ieder individu, plant of dier, dat op eigen risico groeit kun je beschouwen als natuur. De rest is cultuur", aldus Dik.

Er is ook 'natuurgelijkend groen', bestaande uit inheemse soorten. Een voorbeeld hiervan is een park. Op bepaalde plaatsen, bijvoorbeeld in Haarlem-Oost, is zand over veen heen gestort. De omstandigheden zijn dus door de mens beïnvloed. Als planten daar spontaan opkomen, is er sprake van natuurontwikkeling, omdat deze soorten hier zelfstandig en op eigen risico opkomen.

Cultuurgewassen als Vlin-derstruik en Guldenroede hebben een goede invloed op spontaan voorkomende soorten. Een voorbeeld is de Kamillevlinder. Zaai je kamille, dan heb je kans dat deze weinig geziene vlinder in je tuin neerstrikt. Op de Wilde roos komt een sluipwesp af. Deze wesp legt zijn eitjes in bladluizen die op de roos leven. Wilde marjolein trekt op haar beurt het Muntvlindertje aan. Op een aangeplante Rimpelroos komen sprinkhanen en rupsen af. Natuur in de stad is natuur binnen de bebouwde kom. De bebouwde kom kun je verdelen in het centrum met veel steen en weinig groen, woonwijken, parken en het groen in de stadsranden. Bij stadsranden kun je denken aan bijvoorbeeld de Haarlemmerhout of een bollenveld. Van plantsoen naar stadsrand is een toenemend aantal soorten planten en dieren te ontdekken, die diverse overlevingstactieken hebben ontwikkeld.

Diversiteit

Sinds de tweede helft van de vorige eeuw hebben mensen steeds grotere tuinen; dit heeft gezorgd voor een grotere diversiteit aan beestjes en vogels. Er verandert veel in de natuur!

Het tellen van soorten in de stad is geen gemakkelijke opgave. Veel soorten zijn nog onbekend, omdat ze simpelweg nog niet in kaart zijn gebracht. Daar is niet genoeg belangstelling en dus mankracht voor. Vlinders en libellen worden op bepaalde routes in Haarlem jaarlijks geteld, maar bijvoorbeeld voor waterbeestjes is minder animo.

Overleven in de stad

Over het algemeen geldt dat dieren in de stad zich makkelijk verplaatsen en geen speciale eisen stellen aan hun omgeving. Ecologische verbindingroutes hebben zeker waarde voor lopende dieren, maar vogels en andere vliegende soorten trekken zich hier niets van aan. Zij hebben vooral baat bij een groene, ruime plek, een goed leefgebied. Voor planten geldt dat zij zich in de stad hebben aangepast aan veranderde omstandigheden. Plantensoorten komen vaak letterlijk aanwaaien uit naburige woonwijken of uit de omliggende natuur.

Verschuivingen

Door factoren als klimaatverandering, verstedelijking en verstoring komen er diverse nieuwe beesten en planten bij. We zien nu ook tropische korstmossen; deze soorten kunnen goed gedijen om-

dat het niet meer echt vriest in Nederland. Een andere nieuwe soort is het veelkleurig lieveheersbeestje. Ingevoerd als biologische bestrijder is hij op het moment enorm in aantal toegenomen, en het lijkt erop dat hij zijn 2- en 7-stippige soortgenoten aan het verdrijven is.

Nieuwkomers onder de planten zijn het Bezemkruiskruid en Kompas-sla uit Spanje. De zebra-rups komt in grote getalen in de duinen voor. Zelfs zoveel, dat recent een deel van de populatie Sint Jacobs-vlinders - die uit de zebra-rups voortkomen - vanuit de duinen is weggetrokken naar Haarlem-Oost. Daar vinden ze hun plek op het duinkruiskruid wat daar groeit op het ophoogzand.

Veel voorkomende soorten

De Heggemus zie je veel in Haarlem. Ook Nijlgans en Halsbandparkiet zijn ondertussen normale 'stadse' beesten. De parkieten overnachten in Schalkwijk. De Grote Groene Sabelsprinkhaan komt veel in de stad voor. Evenals de Boomsprinkhaan en de Struiksprinkhaan. De laatste is een soort zonder vleugels, en volgens Dik Vonk erg lelijk om te zien... Ook de Zuidelijke Boomsprinkhaan is een urbane soort geworden.

Baas over de natuur?

Er zijn mensen die hun tuin tot in de puntjes verzorgen, en weinig aan het toeval overlaten. Kort en strak lijkt weer in de mode te komen. Maar de natuur laat zich niet in toom houden door de mens, en aan een strak, goed bemest en bewaterd gazon kleven dan ook wel wat nadelen. Zo'n strakke tuin zonder normaal dierenleven, kan in gebruik worden genomen door nieuwe soorten (bijvoorbeeld de Tijgermug) waar je niet perse op zit te wachten. Een goed verzorgd gazon kan kaalgevreten worden

door de larven van het Rozenkevertje, die hier een goede maaltijd aan hebben. Een tuin op basis van gelijkwaardigheid met de natuur, oftewel een ecologische tuin, geeft meer kansen voor mens en dier en is noodzakelijk om 'ecologische ongelukken' (zoals het verdrijven van de ene soort door de andere) te voorkomen.

Districten

Nederland is sinds 1920 op basis van de geologische ondergrond opgedeeld in districten. Het stedelijke gebied is in de planten-wereld nog niet zo lang erkend als urbaan district. Haarlem is als uitzondering een onderdeel van het duindistrict, omdat de stad is opgehoogd met duinzand. Het onderscheid in districten wordt ondermeer gebruikt in de veel geraadpleegde *Heukels' Flora*.

Natuurvriendelijke tuin

Wat moet je doen om je tuin aantrekkelijk te maken voor dier en plant? "Een Braam in de tuin is een feest voor dier en mens", adviseert Dik. Ook Appel(boom) en Egelantierroos zijn een aanwinst. In een plantsoen zou je een bedje Rimpelroos kunnen planten. Een veldje Longkruid is mooi en aantrekkelijk voor de Sachembij. Tegels in de tuin over? Maak een scheve stapel, of zet ze schuin achter elkaar om zo een microklimaat te creëren voor allerlei beestjes. In een natuurvriendelijke

tuin is vrijwel altijd bladluis aanwezig, en daar hoeft je geen last van te hebben. Zet in je tuin ook 'supercultuur' planten, die je zelf mooi vindt. Hang in de winter een pot zonnepitten in de tuin, dat trekt mussen en mezen aan. Zo kun je de natuur vanuit je eigen achtertuin een handje helpen.

Een dagje natuur in de stad

Dik raadt ons de volgende plekken in Haarlem aan:

De *Haarlemmerhout*, dit kun je beschouwen als een openbaar monument.

De *Stadskwekerij* aan de Kleverlaan 9. Sinds 1902 worden hier (inheemse) bloemen gekweekt. Mede doordat de hovenier zijn vak goed verstaat, zijn veel dier- en insectensoorten spontaan naar de kwekerij toe gekomen.

Het *Poelbroekpark* in Schalkwijk, een mooi gebiedje met een poel en karakteristieke rietvelden. Op deze plek is ook de Nationale Libellenteldag gehouden. (a/h eind van de Bernadottelaan, ingang Meerwijkplas).

Bij het wandelen en ontdekken kun je een handboekje meenemen, de *Tirion Insektengids* is bijvoorbeeld erg geschikt. Maak eens een natuurwandeling in de stad en je ontdekt meer dan je denkt!

Caroline Dekker

bestuur@ivnzk

Contributie betalen

Nog niet iedereen heeft de contributie of de donatie over het jaar 2007 betaald. Omdat de oude acceptgiro's zijn afgeschaft, zijn wij over-gegaan tot een betalings-verzoek per e-mail of – indien wij geen e-mailadres van u hebben – per post. Kennelijk moet iedereen nog wennen aan deze manier, want veel leden en donateurs hebben nog niet betaald. Wij verzoeken u vriendelijk en dringend de betaling alsnog te regelen. Om u te helpen zit er in deze Toorts een nieuw model acceptgiro. U moet hem nog wel zelf invullen. Denkt u eens na over automatische overboeking. Contributie: minimaal € 16,50 en donatie: minimaal € 15,00 overmaken op giro 5007954 t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Heemstede.

Algemene Ledenvergadering

In april dit jaar hebben wij onze algemene ledenvergadering gehouden. In ons Jaarverslag 2006 – dat u bij deze Toorts heeft ontvangen – staat het verslag van die vergadering opgenomen. Daarom geven wij hier alleen een paar punten uit de vergadering weer.

- * Het jaar 2006 is met een positief saldo afgesloten. De kascontrolecommissie heeft de boekhouding in orde bevonden. Het bestuur ziet geen financiële noodzaak om contributie en donatie te verhogen. De begroting voor 2007 is goedgekeurd.
- * Voorzitter Jonne Misset is herkozen voor haar laatste periode van drie jaar.

Voorts zijn twee nieuwe bestuursleden benoemd, te weten Jany van Dijk en Rob Veening.

- * Voor 2008 staat een nieuwe gidsencursus gepland. De voorbereidingen zijn in volle gang.
- * Wat de werkgroepen betreft: er is een Promotiewerkgroep van start gegaan; een taakgroep heeft bekeken hoe het IVN betrokken kan worden bij gemeentelijke natuurplannen; een andere groep gaat bekijken of en hoe het IVN iets kan doen met spiritualiteit.

Er wordt een aparte ALV gehouden over de 'tussenstand' wat betreft ons beleidsplan 'Zicht op 2010'. Dat gebeurt op woensdagavond 26 september a.s. Leden ontvangen een uitnodiging.

Onze secretaris, Dick van As, zal eind 2007 wegens verhuizing Kennemerland verlaten. Het bestuur is daarom op zoek naar een **nieuwe secretaris**.

Wij nodigen jullie van harte uit te reageren, zodat het bestuurswerk kan doorgaan.

Voor wie taalvaardig, ordelijk en samenwerkingsbereid is, ligt er een mooie taak.

Mail (bestuur@ivnzk.nl) of bel even (023 5267871) voor een uitgewerkte taakomschrijving. In de maanden september en oktober kan de nieuwe secretaris uitgebreid worden ingewerkt!

Foto's van de ledendag naar het Vechtplassengebied. Het verslag vindt u op pagina 9.

Even praten met stadsnatuurgids Anneke Koper

Een stadsexcursie? Dat is een cadeautje ...

Kun je jezelf even kort voorstellen?

Al heel lang boeit de natuur mij, dat heb ik mee gekregen van mijn ouders. Tijdens het meelopen met de eerste excursie (1981) werd mijn belangstelling gevoed en sindsdien ben altijd bezig met de natuur. Ik ben veldbioloog, natuuronderzoeker (o.a. naar flora, libelles en vlinders) en -gids.

Waarom ben je stadsgids geworden?

Ik zag veel mensen naar de duinen gaan en daar actief worden. In de stad zijn weinig mensen met natuuronderzoek bezig en daar wilde ik verandering in brengen. Ik wil graag dat de mensen geboeid worden door de natuur in de stad. Je hoeft er niet ver weg om natuur te beleven en dat is ook nog goed voor het milieu. Maar wat er in de natuur in de stad gebeurt, dat weten veel mensen niet.

Is er genoeg natuur in de stad voor excursies?

Ja, er is van alles te beleven in de stad en ik kom tijd tekort. In de stad zijn bomen en struiken, veelal aangeplant en veel soorten komen uit andere landen. Hoe kunnen ze zich handhaven en welke dieren leven op die bomen?

De stadsranden bieden extra natuur, daar kan het zijn gang gaan. Er is van alles te zien en te beleven.

Waar gaat jouw voorkeur naar uit?

Het Poelbroekpark in de groene zoom van Schalkwijk. Er is veel riet en water en ik vind het een bijzonder park. Je kunt daar heerlijk wandelen, je kunt er van alles beleven en waarnemen.

Op de begraafplaats van de Kleverlaan groeien heel veel bomen. Er is een enorme variatie en ze krijgen

daar alle ruimte. Daar staat bijvoorbeeld ook de *zakdoekjes-boom*. Die heeft een bolletje als bloem met daar omheen wit schutblad. In de eerste week van mei is de boom helemaal vol met 'witte zakdoekjes'.

Ik ben

een liefhebber van bomen en daarom neem ik graag mensen mee naar deze plek. Al 175 jaar groeien er grote en kleine bomen met een grote verscheidenheid aan soorten. Maar ook de Haarlemmer Hout is een prachtig bos, vooral in het voorjaar als de bomen gaan uitlopen.

Hoe bereid jij je voor?

Ik ga na wat voor mensen ik rondleid, dan ga ik kijken wat er op dat moment te zien is. Ik leg soms wat klaar, zoals zaden of waterbeestjes. Dan ga ik thuis nog wat nakijken. Maar het is afhankelijk van de tijd die ik er aan kan besteden.

Heb je 'kijkrijs' voor ons?

Eigenlijk een vraag: Wie wil er dagelijks/wekelijks (minstens 20 keer per jaar) een rondje maken in z'n eigen omgeving en dan noteren wat hij ziet in de natuur? Doe dat een jaar lang. Zo krijg je een beeld van wat er in je eigen omgeving leeft. Ikzelf doe het al lang en zo verzamel ik gegevens

die te gebruiken zijn voor natuurbescherming. Wie wil dat doen? Misschien kunnen we dan eens bijeenkomen aan de Kleverlaan. Mensen leren zo de natuur lezen en snel veranderingen waar te nemen in de natuur.

Waarom raad je ons aan eens met de stadsexcursie mee te gaan?

Omdat je dan altijd een cadeautje krijgt: je hoort of ziet iets nieuws en je wordt je bewust van de natuur in je eigen omgeving. Ikzelf volg bijvoorbeeld de huiszwaluwen en dat is fantastisch om herhaaldelijk te doen.

Marisca van der Eem

Eetbare en/of
geneeskrachtige kruiden

Capsella bursa-pastoris is de deftige naam voor het Gewoon Herderstasje. De geslachtsnaam *Capsella* betekent 'doosje'. De soortnaam *bursa-pastor* is samengesteld uit de woorden *bursa*, wat beurs of tas betekent en *pastoris* dat staat voor herder. De Nederlandse naam is op de botanische naam gebaseerd. (Of andersom?) De naam verwijst naar de vorm van de hauwtjes, die lijken op de tas die herders vroeger meenamen. Je ziet deze tassen nog wel op oude schilderijen van bijvoorbeeld Pieter Breughel.

*Lepeldief, lepeldief,
heeft zijn vader en moeder
niet lief.*

De plant heeft in Nederland vele volksnamen. Enkele voorbeelden zijn: Bloedkruid, Eendenpootjes, Ganzentongen, Lepels en Vorken, Lepeltjesdief, Tuinlepelje, Moederstasje of Tassjeskruid. Als ik zou mogen kiezen -en dat mag ik hierdan kies ik voor Moederstasje. Want daar zit altijd wel iets bijzonders in verborgen. En hier zijn dat de zaadjes.

Dat kleine plantje dat je bijna over het hoofd ziet, is een echte pionier en heeft al een lange geschiedenis achter de rug. Het Herderstasje komt oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied, maar heeft zich overal verspreid, tot in Groenland aan toe (in het voetspoor van de Noormannen). Behalve in de tropen, daar komt het plantje niet voor.

Wat doet een herderstasje in mijn tuin?

Is dit plantje een kruid of een onkruid? Kruiden zijn groene planten met een niet-houtige stengel. Het zijn wilde of gekweekte planten, die een sterke smaak of geur hebben. Wanneer ze opkomen op gewenste plekken worden het kruiden genoemd. Op ongewenste plekken worden het onkruiden genoemd. Ieder kan dus zelf beslissen of het Herderstasje in onze tuin een kruid of onkruid is.

Kruiden bevatten inhoudsstoffen, die ze in de loop van hun evolutie hebben ontwikkeld om bijvoorbeeld vraat door dieren te voorkomen, om insecten te lokken, om zonlicht om te zetten in energie of om andere planten te beconcurreren. Deze stoffen vormen de basis voor het genezend vermogen van planten. Ze kunnen bijvoorbeeld werkzaam zijn tegen ziekteverwekkers, een bloedrukverlagend of urineafdrijvend effect hebben, verdovend of slaapverwekkend zijn. Naast deze inhoudsstoffen bezitten kruiden ook op energetisch niveau helende kwaliteiten, die vooral diep doorwerken in de psyche van levende wezens.

Soms werken kruiden heel direct bij allerlei klachten, soms is hun werking subtiel maar daardoor juist heel krachtig. Dit kleine plantje -

Herderstasje - bezit heel veel waardevolle stoffen zoals: looistoffen, organische zuren, mosterdglycosiden, saponinen, flavonglycosiden, histamine, tyranine, acetylcholine (bloedvatverwijdend, vitamine C), choline (vitamine B4) en mine-ralen als kalium, calcium en natrium. Je bekijkt dit plantje nu toch nooit meer met 'onkruidogen'?

Het Herderstasje is - zoals alle leden van de familie van de kruisbloemigen - een eetbare plant.

Het gebruik als voedsel gaat minstens 8000 jaar terug. Het is een een- of tweejarige plant en vanuit een bladrozet groeit er een stevige, lichtbehaarde stengel omhoog. Tijdens de bloei groeit de stengel door. Aan de onderkant van de stengels zitten de zaadhauwtjes, aan de bovenkant bloeien vuilwitte bloempjes die vier bloemblaadjes hebben. Onder de grond zit een lange penwortel.

Herderstasje werd door de eeuwen heen ook zeer algemeen gebruikt tegen bloedingen, huidziekten, en om onzichtbaarheid te bewerkstelligen. Vroeger werd het in Engeland tegen kiespijn gebruikt. Het was dan wel zaak dat de patiënt het Herderstasje links in de mond deed als de pijn rechts zat en omgekeerd. Nu nog wordt Herderstasje gebruikt binnen de traditionele Chinese geneeskunde en de Ayurveda.

Marisca van der Eem

Ledendag naar de Vecht

Het weer was niet best toen we op 9 juni met 24 man bij Slot Zuylen arriveerden. En we bleken ook niet in de mooie tuin van het Slot te mogen omdat er die dag een bruiloft was. Maar vanaf het moment dat er koffie was - in een romantisch prieeltje aan de overkant van de Vecht - kwam alles weer goed. In twee groepen en onder leiding van zeer deskundige gidsen van IVN Vecht & Plassengebied hebben we een stukje nieuwe natuur verkend, dat tot onze verbazing aan de rand van de stad Utrecht bleek uit te komen. Daarna hebben we nog een rondwandeling om Slot Zuylen gemaakt, zodat we via diverse doorkijkjes toch een beeld kregen van het Slot en de tuinen.

Intussen werd het weer steeds beter zodat we de uitgebreide lunch bij het Olde Regthuys van Tienhoven op het terras konden nuttigen. Toen werd het tijd voor een twee uur durende boottocht over de Tienhovense Plassen in een fluissterboot van Staatsbos-beheer. Daar pasten we met zijn allen net in. De stuurman, die ook als gids fungeerde, vertelde ons alles over de natuur in het plassengebied en over de verschillende veensoorten. Wat is alles toch anders vanaf het water! Het was heel leuk om hier planten te zien die je bij ons niet zo gauw aantreft. We mochten ook even van de boot af om op een stukje trilveen te staan.

Na een laatste drankje op de parkeerplaats gingen we verdeeld over

300 jaar Linnaeus in Heemstede

De KNNV Haarlem e.o. heeft ter gelegenheid van de 300ste geboortedag van Linnaeus op 23 mei 2007 een boekje uitgebracht 'Linnaeus in de tuin van Clifford, een landschapshistorische wandeling over de Hartekamp en de Overplaats in Heemstede'. KNNV-voorzitter Henk Wijk-huisen heeft het eerste exemplaar aangeboden aan de ambassadeur van Zweden die aanwezig was bij de festiviteiten op De Hartekamp.

Linnaeus is de grondlegger van het systeem voor de ordening en de naamgeving van planten en dieren. Bijna drie jaar (1735-1738) woonde en werkte deze wereldberoemde Zweedse geleerde op de buitenplaats De Hartekamp. Een rijke bankier, George Clifford, was de toenmalige eigenaar die op zijn buitenplaats een grote verzameling bloemen en planten had van over de hele wereld. De pronktuinen, tropische kassen, het museum en de dierentuin waren een bezienswaardigheid en een vermaard lustoord. Linnaeus kreeg de opdracht de planten op naam te brengen en te classificeren. Veel plantensoorten danken hun officiële Latijnse naam hieraan. Het boekje 'Linnaeus in de tuin van Clifford' geeft een beeld van De Hartekamp in de 18e eeuw en nu. We

diverse auto's weer op weg naar Haarlem. Vooral de boottocht heeft veel indruk gemaakt. Iets om te onthouden voor volgend jaar. Bedankt Dick, voor de organisatie en bedankt chauffeurs, voor het meenemen van andere leden zodat we geen busje hoefden te huren.

Yvonne Hassing

maken een wandeling over de buitenplaats die Linnaeus in alle pracht en praal gekend heeft. In de tuin die langzamerhand een natuurlijk landschap geworden is, staan we stil bij de veranderingen die hebben plaatsgevonden en bij de dingen die onveranderd zijn gebleven. De auteurs Joop Mourik en Anneke Koper wijzen u op sporen van de oude tuinaanleg en op de actuele natuur, de bomen, planten, vlinders en vogels.

Nadere informatie is verkrijgbaar bij de KNNV Haarlem e.o. (www.knnv.nl/haarlem). De prijs is €2,95 + €1,50 verzendkosten. Te bestellen door overmaking van het bedrag op Postbankrekening 238008 t.n.v. KNNV Haarlem e.o. te Santpoort.

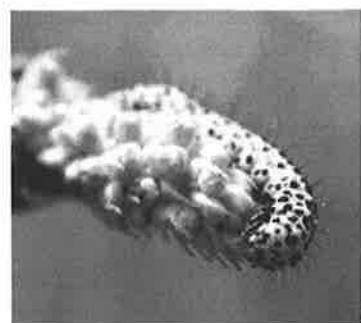
Het boekje 'Linnaeus in de tuin van Clifford' is ook te koop bij de Groene Winkel van het IVN, die u op 30 september kunt vinden bij de Paddenstoelendag in Elswout.

Op zondag 9 september kunt u mee met een excursie naar De Overplaats en het Linnaeusbos. Zie hiervoor het activiteitenprogramma achterin deze Toorts.

Nieuwe leden

Elke vrijwilligersclub heeft nieuwe aanwas nodig en dat is bij het IVN niet anders. Voor mensen die als lid binnenstappen in onze vereniging is het belangrijk dat we ze helpen een plek te vinden. Daar hoort ook bij dat ze bekend raken bij de andere actieve leden. In deze rubriek stellen nieuwkomers zich aan u voor.

Sabine Sabelis stelt zich hier voor op een bijzondere, 'natuurlijke' manier.

De Kuifvlinder (*Shargacucullia Verbasci*) is een nachtvlinder uit de familie van de nachtuiltjes. De spanwijdte bedraagt tussen de 45 en 50 millimeter. Afgebeeld is de rups van de kuifvlinder (foto gemaakt door Sabine).

Waarom heb ik het over de kuifvlinder terwijl ik mijzelf voor wil stellen als nieuw (actief) lid van het IVNZK? Omdat deze vlinder voor mij onlosmakelijk verbonden is met het IVNZK. Via jullie website kwam ik voor het eerst in

Thijssse's Hof terecht waar ik deze rups zag. Thuisgekomen las ik dat deze rups voornamelijk op de plant de *Toorts* te vinden is. De *Toorts* is dus veel meer dan het blad van het IVNZK, het is ook de voedingsbodem voor de kuifvlinder. Maar als verenigingsblad is het ook een soort voedingsbodem voor de leden.

Dat is wat ik ook wil zijn voor het IVNZK. Een soort voedingsbodem voor - in dit geval - de tak van publiciteit/communicatie. Zo kan ik mijn (grafische) vak-kennis toepassen buiten werktijd. Op deze manier kan ik toch iets met natuur doen zonder dat ik daar ook daar iets van af weet. En tegelijkertijd wat leren van de natuur van al die mensen die al bij de vereniging actief zijn. Want ik wil graag meer weten van de natuur, maar me er ook voor in zetten. Maar ik ben geen bioloog,

geen gids en geen supernatuurkenner. Al mijn natuurkennis komt van internet en mijn pas aangeschafte natuurgids. Misschien ontpop ik me op deze manier tot een veelzijdige vlinder (hoewel de kuifvlinder zelf niet echt kleurrijk is). Je zult me straks vast nog rond zien fladderen, waar je het niet verwacht.

De nieuwe leden Trineke Bakker, Anne Nicolaï en Machteld Visser zijn al (super) actief in de werkgroep *Cursussen* en in het team dat de nieuwe *Gidsencursus* gaat voorbereiden. Lucienne Tomesen is vol enthousiasme bezig bij de Werkgroep *Kinderen*. Zij zullen zich alle vier in de volgende *Toorts* voorstellen.

Turkse Tortel

Een stad is een verzameling gebouwen, maar tevens een verzameling mensen. Waar mensen in wat grotere dichtheden bij elkaar zijn, voelen Turkse Tortels zich ook op hun plaats.

Oorspronkelijk afkomstig uit Zuid-Oost-Europa hebben deze tortels zich massaal verspreid over West-Europa sinds het midden van de 20ste eeuw, en zo ook over Nederland.

U heeft zeker al eens kennis gemaakt met het zachte koergeluid en de aanhoudende baltsvluchten van de koppeltjes duiven. Het aantal broedparen wordt thans geschat op 100 tot 150 duizend.

Er zijn
Veel bomen
Waar ik woon
Komen boten
Langs de bomen

De boten
Zien ze staan
De hakker
Stapt uit
En kapt ze weg
Ze staan
In de weg
Zegt de hakker

Danny Bergman

Gedichtenexpositie 2006, georganiseerd door Stichting Ago voor mensen met een verstandelijke beperking

Mensen verlangen naar de natuur en vinden die bij hun doden

Een rustige plek in Haarlem, waar natuur door de mens gebracht is en zich bovendien spontaan aandient, is de algemene begraafplaats *Kleverlaan*. De begraafplaats maakt deel uit van een groene zone, waar de natuur de stad in gebracht wordt. Wij wandelen met u over deze dodenakker.

Toen onder Napoleontische overheersing de natuurlijke processen van verval en verrotting van menselijke overblijfselen niet meer getolereerd werden in stad en kerken, zocht de gemeente een locatie buiten de toenmalige stadsgrenzen. Landschapsarchitect J.D. Zocher kreeg de opdracht een begraafplaats in Engelse landschapsstijl te maken. Hij voerde dit uit op de grond van zijn eigen landgoed *Akendam*, en de eerste doden werden hier in 1832 begraven. Een aantal bomen stamt nog uit die tijd, ze zijn dus ook zeker 175 jaar oud. Binnen Haarlem zijn alleen in de *Haarlemmerhout* nog oudere bomen te vinden, relictten van een oude Hollandse boszone.

Een oud en mooi deel is het Jood-

se deel van de begraafplaats, in gebruik geweest tot 1923, en gelegen op een schiereiland op de algemene begraafplaats. Er staat een oud gebedshuisje - het *metaheerhuis* - tegenwoordig woonplaats van vleermuizen en overwinteringsplaats van een aantal soorten dagvlinders. Om religi-

euze redenen wordt weinig aan parkonderhoud gedaan op dit gedeelte, wat gunstig is voor de komst en het blijven van flora. *Dagkoekoeksbloemen* (*Silene dioica*), grassen, *Biggenkruid* (*Hypochaeris radicata*) staan hier, en daarmee wordt het ook interessant voor insecten en voor de vogels die zaden of insecten eten (zoals *Putter* en *Kneu*).

Op dit deel van de begraafplaats treffen we ook een vroegbloeiende *Sleedoorn* aan, aantrekkelijk voor hommels. Ook een *Vuilboom* oftewel *Sporkehout* (*Rhamnus frangula*), waarbij al geknabbeld was aan de blaadjes door de rupsen van de *Citroenvlinder*, voor wie de *vuilboom* een waardplant is. Tussen het gras zien we nog het *Bont Zandoogje* (*Pararge aegeria*), een vlinder die pas de laatste twee jaren voorkomt in Kennemerland. Doordat de stenen niet worden schoongemaakt, ontstaan ook mooie korstmossen op de grafstenen.

Bij de aanleg van de begraafplaats zijn zowel inheemse als veel uitheemse planten toegepast. Dit gaf hoog aanzien, maar sommige uit-

heemse soorten redden het niet goed in ons klimaat en andere verworden tot een plaag, zoals de *Vogelkers*. De onlangs aangeplante *Albizia* zou jaarlijks ingepakt moeten worden tegen de vorst. De Amerikaanse *Eik* is populair vanwege zijn mooie herfstkleuren en heeft dit jaar zaailingen gegeven.

Een aantal planten en bomen wordt regelmatig gebruikt als grafbeplanting. Hierbij dient de beplanting (mede) als grafmonument en symboliseert de kringloop van de natuur. *Klimop* als groenblijvende plant is populair, en staat voor de eeuwigheid en verbondenheid tot in de dood. Maar ook komen we een grote *Taxus*, varens en *Rhododendrons* tegen.

Daarnaast wordt regelmatig natuursymboliek toegepast op de grafstenen. *Eikentakken*, *palm-takken*, soms met een geknakt blad of steel, vlinders (vergankelijkheid en kwetsbaarheid) en guirlandes zijn veel te zien. Plantvormen zijn symbool voor de levensenergie van de mens.

vervolg op pagina 14

sluipende poezen
het merelalarm gaat af
sporen getuigen
M'

Het is mijn plan om een straatje om te gaan door mijn woonwijk en op zoek te gaan naar 'spontane natuur'. Niet door de bewoners geplant, maar zelfzaaiers die open plekken veroveren. Zittend op de tuinbank geniet ik eerst van al die kleuren en vormen in mijn voortuin, met zorg bijeen geplant. Maar bijna onmerkbaar komen er 'gasten' in je tuin. Een warm welkom voor de lila papaver, de zuring die zo mooi verroest, en één hele sierlijke hoge grasstengel.

Geen warm welkom voor de paardenstaarten, die gaan eruit. En hoe langer je kijkt, hoe voller je tuin blijkt te zijn met ongenode gasten, zelfs tussen de stenen van het pad. Je ziet ook dat de slakken langs zijn geweest. De hostabladeren vertonen grillige gaten. Aan mijn voeten vullen de kieren

tussen de stenen zich met lichtgroen mos en omdat wij dat mooi vinden, krijgt het de kans om uit te groeien over de stenen. Het vogelhuisje aan de berk hangt

er nu verlaten bij. Dat was een maand geleden heel anders. Daar woonde toen het gezin pimpelmees en we hebben genoten van de af en aan vliegende ouders, maar het hoogtepunt was toen de kleintjes zich lieten zien en horen. En in een heel onnatuurlijke houding heb ik ruim een half uur over een trap gehangen om het geheel te fotograferen. Natuur ... nog dichter bij dan 'om de hoek'.

Er zijn mensen die alles wat in tuinen groeit geen natuur noemen. Nou, ik wel. Waar kun je op zo korte afstand vogels bekijken, kikkers horen kwaken en zien paren, 's morgens zien waar slakken 's nachts hebben gelopen, bomen en struiken zien bloeien en verkleuren, de aarde opzij geduwd worden door zo'n iel dun sneeuwklodjesnekje, bijen en hommels en vlinders nectar zien zuigen? En al die tuinen bij elkaar geven woonruimte aan flora en fauna.

Maar hoe zit het in mijn wijk met de 'wilde' planten buiten de tuinen? Ik ga nu echt mijn straatje om maken.

Toch kijk ik nog eerst even in mijn kleine flora naar de zuring en zie dat er twee soorten zijn: de schapenzuring en de krulzuring. Welke staat er bij mij?

Aan het grote blad zie ik dat het de krulzuring is. En kijkend naar het blad zie ik dat er een mineerder aan de gang is geweest. Ik bekijk ook eens van dichtbij de uitgebloeiende bloempjes en zie dat ze in een kransje om de steel zitten; dan een stukje kale steel en dan weer een kransje. De bloempjes hangen aan hele dunne steeltjes en ik zie een klein rond rood zaadje.

... witte wolken fluitekruid
gemengd met zuring-rood
dat al bijna geen rood meer is...

Het is toch wat ... heb ik de zuring bezongen, maar een keer van zo dichtbij bekijken, dat doe ik nu pas voor het eerst.

En al dat kijken in de eigen tuin heeft ertoe geleid dat de bladruimte vol is. Geen straatje om dus, maar: **domweg gelukkig in mijn eigen tuin.**

En als dank zingt de merel
de morgen open en de avond dicht

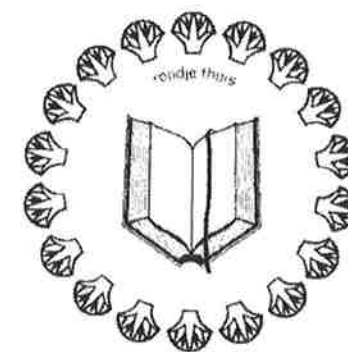
Het raam open, de computer aan, boeken om me heen en buiten zingt de merel. Hoe gelukkig kan een mens zijn.

Ik snuffel in 'Wilde straatbloemen' van R. Mabey, in 'Natuur in de stedelijke omgeving' een oude uitgave van het ministerie van CRM en op internet.

Ik zie dat mijn klaproos een *Papaver somniferum*, ofwel *Slaapbol* ofwel *Maankop* ofwel *Blaauw Maanzaad* genoemd wordt, een éénjarige is en tot de familie Papaveraceae behoort. De plant levert opium, maar daarvoor laat ik hem niet staan. Het gaat mij om de bijna satijnen bloembladen, soms doorschijnend door het zonlicht, de behaarde steel en het tere uiterlijk dat schijn is, want de plant kan overleven waar andere planten het loodje leggen. Veel planten hebben 'bijnamen' en als je zo'n pracht van een bloem ziet bedenk je daar de mooiste namen voor, maar niet: *Kankerbloem*, *Koliebloem*, *Korenbeul* of *Spokebloem*. Wel: *Koornroos* of *Slaaproos*.

Maar toch, als ik aan de klaproos denk, dan denk ik aan die met de rode bloemen.

In Engeland heet die klaproos (*Papaver rhoeas*) 'poppy' en ik heb in Ieper mee gemaakt hoe deze plant nog altijd verbonden is met de Eerste Wereldoorlog, maar ook

met andere oorlogen.

Waarom herdenken ze de oorlogsslachtoffers met rode papavers?

Papaver- en klaprooszaadjes kunnen diep in de grond terecht komen. Als de omstandigheden ze niet laten ontkiemen, blijven ze er rustig zitten. Af en toe woelen mensen of dieren de grond om en de zaadjes komen dan naar boven en komen vaak in bloei. Tijdens de oorlog was er heel wat slagveld-aarde omgeploegd. En na een tijdje stond het strijdperk plots in een rode papavergloed. De link met de kleur van het gesneuvelde bloed was vlug gemaakt. Nu nog dragen ze in Engeland met Allerheiligen een rode 'poppy' in het knoopsgat.

De mineerder

Mineerder (van het Franse 'mine' = mijn) is een insect (vliegje of vlindertje) waarvan de larven zich in bladeren - soms ook stengels - van kruidachtige planten boren. Op het moment dat de eitjes uitkomen, voeden de larven zich, door tunnels te graven door de bladeren en stengels van de plant.

Zo'n mijn loopt tussen de onderkant en de bovenkant van een blad. Je zult vast wel eens die kronkelgangetjes of grote vlekken gezien hebben.

Aan de vorm kun je vaak zien welk insectje

het is. De meeste soorten zijn aan een bepaald soort plant gebonden en dat maakt de herkenning wat gemakkelijker.

Na heftige regen zijn de gangen vaak gedeeltelijk met water gevuld; dit schijnt ook het geval te zijn bij mijnen zonder zichtbare opening. De larven in zulke mijnen zijn vaak verstart. Na enige uren opdrogen is het water uit de mijn verdwenen en vreten de larven verder.

Een andere manier van herkennen is te letten op de poep die ze achterlaten. De ene soort ligt in zijn gangetje netjes op zijn buik en de frass (poep) blijft dus in een mooi recht lijntje in de gang liggen. De andere soort ligt op zijn rechterzij en de poep komt dus links te liggen, weer een ander ligt op zijn linkerzijde en de poep ligt dan rechts. Andere draaien zich zo nu en dan om en het resultaat zal een ieder duidelijk zijn. Ook zijn er beesten die aan de randen van hun 'woning' halvemaanvormige sneetjes maken waardoor ze de frass naar buiten werken.

Omdat de ruimte hier in De Toorts beperkt is, raad ik u aan gewoon eens 'mineerder' in te tikken op internet. Je komt dan nog veel meer aan de weet.

Marisca van der Eem

Burenhulp

Er hangen twee nestkastjes bij ons in de achtertuin, ongeveer anderhalve meter uit elkaar. Elk jaar is wel een van de twee kastjes bezet door een koolmees of een pimpelmees. Dit jaar was het anders: de twee nestkastjes waren allebei bezet. In de eerste zat een pimpelmees te broeden en in de tweede een koolmees. Dat is op zich al heel bijzonder, daar ze elkaar in broedtijd niet verdragen zo dicht bij elkaar in de buurt. Maar waarschijnlijk is de oorzaak, dat het mannetje van de koolmees tijdens het bouwen van het nest omgekomen is.

Na ongeveer twaalf dagen – de jongen zijn door het vrouwtje koolmees alleen grootgebracht – vliegen er drie jonge koolmeesjes uit. Ze worden door het vrouwtje meegenomen de andere tuinen in. De volgende dag vliegen er vier jonge pimpelmezen uit. Ook zij zijn door één ouder grootgebracht, omdat ook hier een van de ouders is omgekomen. De pimpelmeesjes zijn duidelijk nog niet volgroeid en kunnen hierdoor nog niet vliegen. Ze blijven dus op de grond zitten tot grote angst van de ouder. Ze

worden geregeld gevoerd in de loop van de dag. En wij maar kijken of er geen katten in de tuin komen

De koolmees echter was waarschijnlijk zijn jongen kwijt geraakt door katten of eksters en was naar ze op zoek. Op dat moment zag de koolmees de jonge pimpelmezen zitten en kwam met een grote rups in zijn bek naar ze toe om er eentje te voeren. De rups was duidelijk te groot voor het pimpelmeesje. De koolmees at hem zelf op en ging weg om na korte tijd terug te keren met kleine rupsjes. Die werden gevoerd aan het pimpelmeesje dat ze graag aannam. Moeder of vader pimpelmees zat ernaast en vond dit goed. De volgende dag waren alle vogels verdwenen. Ik weet niet of ze weggevlogen zijn of op een andere manier zijn verdwenen.

Leo van der Brugge

Nijlgans

De naam *gans* is – zoals u misschien weet – misleidend. De vogel is nauw verwant aan de bij ons bekende Bergeend. Een Nijlgans is dus een eendensoort.

Zoals de naam aangeeft, komt deze exoot uit Afrika, en dan met name uit het Nijldal. Het zijn ontsnapte parkvogels, die ook in Nederland broeden sinds 1967.

In Haarlem worden deze prachtige eenden ook vaak gezien, onder andere in de Haarlemmerhout en naaste omgeving. Maar ook in Spaarnwoude en Middenduin zijn ze regelmatig te

Foto: IVN Vechtplassen

zien en te horen.

De Nijlgans is een typische zoetwatervogel die zich graag ophoudt in parkachtige biotopen, waar ook vijverpartijen aanwezig zijn. Ze gedragen zich soms agressief tegenover niet-soortgenoten.

vervolg van pagina 11

Ook naast de graven zijn erg veel verschillende soorten aangeplant door de beheerders of de nabestaanden, waaronder de Palmblad-esdoorn en bomen met toepasselijke namen, zoals de Hemelboom (chinees; *Ailanthus altissima*) en de Zakdoekenboom (of Vaantjesboom, *Davidia involucrata*).

De levenden hebben behoefte aan de natuur. De doden vertoeven hier.

Tekst en foto's:
Jan-Willem Doornenbal

Mijn hartelijke dank gaat uit naar Anneke Koper, die mij heeft rondgeleid en veel aanvullende informatie heeft verstrekt.

Noten:

Meer over de geschiedenis van deze begraafplaats vindt u op: www.dodenakkers.nl/plaatsen/kleverlaan
Meer over symboliek op graven vindt u op:

www.begraafplaats.org/info/clipart/symbolen
Veel informatie en foto's van de genoemde planten en bomen kunt u vinden op: www.wikipedia.nl.

Een informatieavond over een **Stadsnatuurpark** in Haarlem bracht veel tegenstanders op de been. De gemeente Haarlem wil een park aanleggen op een strook braakliggend terrein van 300x30 meter langs de Brouwersvaart. Kosten: 2 miljoen euro, inclusief de infrastructuur. Tegenstanders willen het terrein liever in de huidige toestand handhaven. Oudwethouder Paul Marselje denkt dat met de aanleg van het park voorkomen kan worden dat een projectontwikkelaar er mee aan de gang gaat.

Bron: Haarlem 105 / 19 juli 2007

Ijsvogelwerkgroep Zuid-Kennemerland in oprichting

U kent ze vast wel: ijsvogels. Prachtige vogels die voorkomen bij water met begroeiing. Meestal zie je niet méér van ze dan een blauwe flits die voorbij komt. Als je geluk hebt zie je er eentje op een tak zitten boven het water, loerend op vis. Ze broeden in holen die ze in aarden wanden maken, op een beschutte plek en aan het water. In onze regio komen ze voor op de landgoederen Elswout en Groenendaal en in de Amsterdamse Waterleiding Duinen.

In onze regio heeft Dick van Galen jarenlang de belangen van deze vogel behartigd, maar hij wil nu graag het stokje doorgeven. KNNV, Vogelwerkgroep en IVN slaan de handen ineen en proberen een Ijsvogelwerkgroep van de grond te krijgen. Als opwarmertje wordt er een lezing gehouden over dit onderwerp. Nader informatie hierover vindt u onderaan dit bericht.

Foto: IVN Vechtplassen

Wie doet er mee?

Om een werkgroep te kunnen starten hebben we in ieder geval een of twee mensen nodig die willen coördineren: de verschillende werkzaamheden en de contacten met leden van de werkgroep. Dan hebben we natuurlijk mensen nodig die zich bezighouden met het praktische werk, zoals aanleg en onderhoud van wanden. En we hebben mensen nodig die zich bezighouden met monitoring, het volgen van vestiging en broedgevallen. Verder is het handig als één persoon gegevens verzamelt en een verslagje maakt voor de terreinbeheerders en de natuurverenigingen. Dick van Galen wil graag deelnemen aan de werkgroep en zijn kennis overdragen.

Kost het veel tijd?

Nee, dat valt mee. In januari/februari moeten de wanden nagelopen worden, vers gemaakt en eventueel hersteld worden. Begin

mei moeten de nestgangen in de wanden gecontroleerd worden op sporen van broeden. In juli opnieuw voor het 2^e broedsel. Ook nieuwe wanden maken kan tot de werkzaamheden behoren, dat kan het best gebeuren vóór februari. Het afsteken van een wand duurt 15 minuten tot een uur, dat ligt aan de omstandigheden. Voor het maken van een nieuwe wand moet er nauw overleg zijn met de terreinbeheerder.

Lezing

De (gratis) lezing over Ijsvogels en specifiek over het Ijsvogelproject in de Gooi- en Vechtstreek heeft tot doel u nader kennis te laten maken met deze mooie vogel en u enthousiast te maken voor de Ijsvogelwerkgroep in oprichting. Jelle Harder is betrokken bij het Ijsvogelproject en vertelt daarnaast iets over het leefgebied, het broeden,

het voedsel, e.d. Hij laat ook zien hoe een wand op verschillende gemaakt kan worden en wat het onderhoud en de controle inhoudt. Na de pauze is er nog een korte film over ijsvogels langs de Roer in Limburg. **Vrijdag 28 september, 20.00 uur in NME Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem-noord.**

Aanmelden voor de werkgroep

U kunt zich na afloop van de lezing opgeven voor de werkgroep. Als zich genoeg mensen melden en er geeft zich ook een coördinator op, kan de werkgroep de komende winter al aan de slag. Kunt u niet naar de lezing komen, maar wilt u wel meehelpen in de werkgroep, meldt u zich dan bij het secretariaat van onze vereniging, tel. 023 – 5267873, e-mail secretariaat@ivnz.nl.

Blauw Walstro

'Zeldzame plant bloeit in Schalkwijk' kopte het Haarlems Dagblad op 3 juli 1999. Dat bleek het Blauw Walstro te zijn, dat toen zeldzaam was, maar aan het einde van de 19^e eeuw al in Haarlem groeide.

In maart 1958 werd er een begin gemaakt met het opspuiten van zand en het bouwrijp maken van het gebied tussen Spaarne en Ringvaart. Het plantje, dat door haar zeldzaamheid op de Rode Lijst prijkt, blijkt in grote aantallen te groeien aan de Aziëweg en in de tuin van het Kennemer Gasthuis in Schalkwijk. Dit werd voor het eerst vastgesteld door Anneke Koper van de KNNV. Het plantje groeit daar op kalkrijke, zandige, bijna wekelijks gemaakte grasvelden tussen de bebouwing in, die in de volle zon liggen. Over natuur in de stad gesproken ... dit is toch bijzonder!

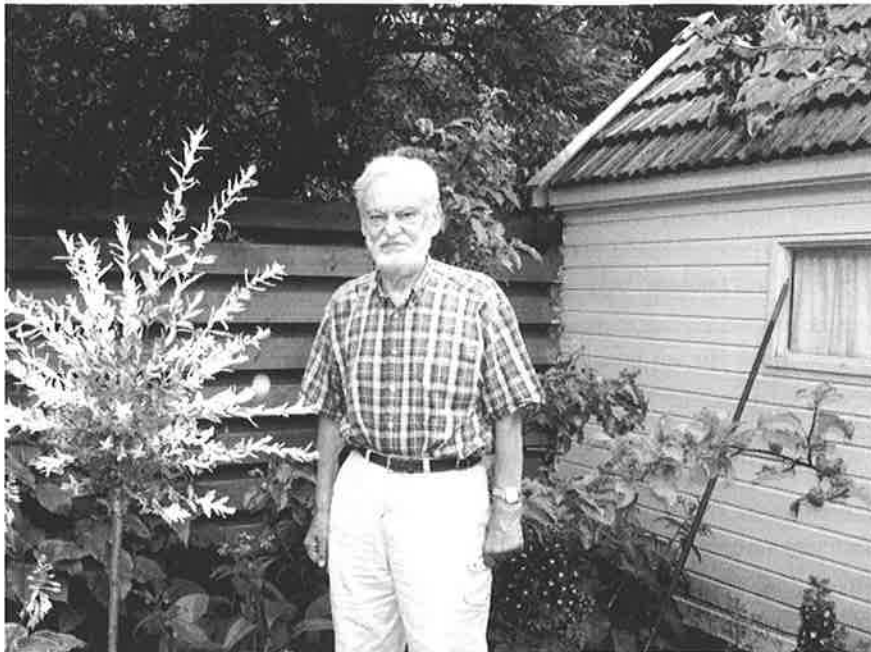
Wat een kledder roggepap niet kan doen...

‘Mijn vader deed al aan heemkunde’, zegt gildegids en voormalig IVN-gids Herman Groeneveld. ‘Heemkunde?’ ‘Ja, het bijbrengen van kennis over de omgeving waarin je woont.’ ‘Zoals een IVN’er dat doet?’ ‘Meer gaat het over de geschiedenis van de streek. Ook al kun je het ook combineren.’ En daarmee liggen zijn grote liefdes meteen op tafel. Geograaf, historicus en plantenliefhebber, hij is het allemaal. En hij kan als geen ander over Haarlem vertellen.

Op tafel ligt opengeslagen zijn plastic gidsenmap met in het transparante, tegen de regen bestendige folie, de plattegrond van Haarlem uit 1822. Daar zal in het gesprek vaak naar verwezen worden. Maar niet voordat Herman heeft uitgelegd hoe het allemaal zo gekomen is. Want al bij zijn ouders in de tuin stopte hij zaden in bloempotten. Een liefde die pas na zijn pensionering herleeft. Hij heeft dan bij het IVN een groencursus en de gidsen-cursus gedaan. Tot 1999 blijft hij gidsen (‘je mag best weten dat ik het IVN mis maar ja je kunt niet alles doen hè?’) maar dan is de geograaf gegrepen door een cursus Natuur in stad en dorp. Hij houdt van de hofjes, hij houdt van het Bolwerk, hij houdt ervan om te vertellen wat hij in de stad allemaal ziet en hij houdt ervan daar steeds meer over te lezen.

Lodewijk XIV

Zo steekt hij van wal: ‘Bomen waren in de stad enorm belangrijk. In de Middeleeuwen stonden er zeker 1000 iepen in Haarlem. Je moet je voorstellen, toen had je nog geen tuinders, groenten werden in de stad gekweekt, je had stadsboerderijen en er werd vee gehouden, dat liep op straat. Allemaal binnen de stadsmuren. Het blad en de takken van de iep dienden als veevoer van het kleine vee en de paarden. De schors werd afgeklopt en vermalen in brood in tijden van belegering. Die iepen waren dus een verzekering gedurende schaarste en oor-

log. En Haarlem is belegerd. Door de Spanjaarden bijvoorbeeld in de Tachtigjarige Oorlog. We mogen van geluk spreken dat de strandwallen noord-zuid lopen en alleen die zijden van de stad afschermden, waardoor we alleen aan die kanten zijn belegerd. Aan de oosten westkant lag veen, daar zakten ze in weg. In 1650 bestonden er nog plannen voor een omwalling rondom de hele stad, maar toen in 1672 Nederland werd aangevallen door Lodewijk XIV en hij niet verder kwam dan de Hollandse Waterlinie, dus toen bleek dat het grootste leger Holland niet kon bezetten, toen vond men het ster-vormige Bolwerk dat in 1685 was gebouwd, voldoende bescher-ming bieden. De omwalling vormde meteen ook een stads-uitleg die hard nodig was, want de toplaag van calvinistische en doopsgezinde

Vlamingen vlucht-te naar het noorden, weg van het door de katholieke Spanjaarden bezette zuiden. Die Vlamingen brachten veel geld mee. Ook de Nieuwe Gracht werd toen aange-legd en onder het loof van de iepen werden daar later roei-wedstrijden gehouden. Die bomen hebben

het eeuwen later moeten afleggen tegen het autoverkeer.’

Lekker smeug

‘Een kwart van het stadsoppervlak was in de Middeleeuwen in handen van kloosters en die hadden tuinen met kruiden. Die monniken verdienden op allerlei manieren geld, met brouwerijen, weven, spinnen, brieven schrijven voor ongeletterden... en dus was er geld en groeiden de kloosters snel. Maar ze betaalden geen belasting en werden daarmee steeds meer een doorn in het oog van de regenten en de opkomende mid-denstand, die op deze manier werd beconcurrerd. Na het verdwijnen van de Spaanse bezetting werden de kloosters gesloten en veelal af-gebroken en de grond kreeg de gemeente als vergoeding voor de schade tijdens het beleg. Het poortje bij de Kinder-

huisvest is een restant van een voormalig klooster, het poortje zelf werd gebouwd in de Gouden Eeuw. Daar vind je nu Muurvaren. Ook bij de Mariakerk en op de ruïne van Bredero vind je unieke soorten muurplanten. Die locaties zijn toevluchtsoorden voor muurplanten. In de Gouden Eeuw werd er namelijk met kalk gemetseld met tuf erin, vulkanisch gesteente, vermalen tot tras. Om lekker smeug te kunnen metselen deden ze er vaak een kledder roggepap bij. Dat is een gigantische voedingsbodem gebleken voor allerlei muurplanten, mossen en korstmossen en die muurplanten zijn daarmee relictten uit het verleden. Dat zie je nu nog terug.’

Schuilplaatsen

‘Vanaf 1397 vind je de eerste hofjes in de stad, het hoogtepunt zie je tussen 1700 en 1800. In feite zijn dat niet alleen schuilplaatsen geweest voor minder vermogende vrouwen maar ook voor bomen. Meestal werd zo’n hofje geschonken door een rijke familie. De regenten zorgden meestal voor de aanvoer van vrouwen. Die hadden daar een beschermd bestaan en werden voorzien van hun natje en hun droogje. Ze zorgden ook voor de tuinen. Daar vond je onder andere kruiden en mispels. Het hofje van Bakenes uit 1397 is het oudste, dat is geweldig onderhouden. Het gebouw is uit de Gouden Eeuw, de tuin uit de 18e eeuw. Dat hofje wordt nu gecombineerd met het gloednieuwe hofje van Enschedé dat op de grond staat waar eerst de drukkerij gevestigd was. Die hofjes worden meestal naar hun schenker ge-noemd. Alles is daar gloednieuw. Huizen van cederhout, glas in lood ramen van Joost Swarte. Totaal andere indeling dan vroeger allemaal. Maar dat is prachtig. In de Franse tijd, vanaf

1790 ver-dwenen er zeker 25 hofjes. De re-genten hadden hun geld niet goed belegd en konden de hofjes daar-door niet meer onderhouden. Pas na de Tweede Wereldoorlog werden de hofjes als groot cultuur-goed gezien en was er weer aan-dacht voor de tuinen.’

Gesneuveld

‘Ik denk dat we alert moeten zijn op wat we hebben en dat zoveel mogelijk moeten behouden. De stad met zijn iepen, lindes, eiken en beuken. Dat is karakteristiek. Vanaf de jaren 30 in de vorige eeuw zie je dat plantsoenen-diensten ook andere bomen gaan planten, zoals prunussoorten. Zo kent bijvoorbeeld het Kenaupark schitterende moerascypressen, kastanjes en een vleugelnootboom. Maar nu komt er daar een nieuwe voetbrug vlakbij en dan zie je dat de abelen zijn gesneuveld, die horen er ook eigenlijk niet thuis. Dat heeft te maken met de strijd tussen natuur en recreatie, zeg maar tussen linkse en rechtse partijen, waarbij de recreatie steeds meer voorrang lijkt te krijgen. De waarheid ligt natuurlijk ergens in het midden, maar je ontkomt er niet aan. Het IVN mag zich daar best nog strijdvaardiger in opstellen, vind ik. Zoals bij de Hekslootpolder. Dat gebied wordt ver-smald, ons cultuurgoed wordt verkocht. De kavels stammen nog uit de Middeleeuwen, die zijn veel langer dan nu, het zijn kleine natuurmonumentjes. Daarvoor is enorm op de bres gesprongen ook al lijkt dat niet meer te helpen.’

Spontane kruiden

‘Lang geleden hield je wereld op bij de stadsmuur, nu zijn we mobiel en kunnen we erop uit en met onze profielen in schoenen en autobanden verspreiden we zaden en sporen. En zo creëren we weer ruimte voor nieuwe natuur, voor

spontane onkruiden in de stad. Ook mooi.’

Tekst en foto: Jacqueline van Klaveren

Stad en klimaat

Recentelijk hebben 700 warmteminnende plantensoorten hun verspreidingsgebied vergroot als gevolg van de temperatuurstijging. De uitbreidende soorten zijn vooral soorten zich makkelijk verspreiden en weinig eisen stellen aan hun omgeving. Zij breiden zich vooral uit op door mensen gemaakte biotopen als wegbermen, spoorwegen, intensief bemeste akkers en stedelijk gebied.

De toename heeft echter ook te maken met de toename van het stedelijk gebied in Nederland. In steden is het namelijk gemiddeld twee graden warmer dan op het platteland, zijn de vorstperiodes korter en zijn de laagste winter-temperaturen hoger.

Geschat wordt dat de komst van ongeveer de helft van de nieuwe soorten door verstedelijking kan worden verklaard, en de andere helft door klimaatverandering.

Bron: Klimaatverandering in de achtertuin; uitgave IVN Nederland, 2007.

Is er nog wat te doen?

Landschapslezing

Het thema van de Groene Maand (september) is Landschap en Cultuurhistorie. Daarom is er op **donderdag 20 september 2007** een lezing door Jan-Willem van Velzen over *de aardkundige waarden in het veranderende Nederlandse landschap*.

Ons kleine Nederland kent een grote diversiteit aan landschappen. De contrasten zijn daardoor vaak groot: tussen open en gesloten landschap, maar ook tussen stedelijk gebied en buitengebied. De meeste landschappen in Nederland zijn geologisch gezien nog erg jong. Het huidige West-Nederland is zelfs grotendeels na de tijd van de hunebedbouwers gevormd. De hunebedden spreken al generaties lang tot de verbeelding. Zoals de hunebedden deel uitmaken van het cultuurverhaal, zo maken bepaalde terreinvormen als dolines, forten en nebkah's deel uit van het natuurverhaal van het landschap. Het zijn deze tekens in het landschap die in een soort geheimtaal de geschiedenis van het landschap weergeven.

De verplaatsing van mensen door

het landschap is op geologische schaal gezien als de verplaatsing van een stofluisje door een prachtig boek vol met informatie. En zoals het stofluisje in groot aantal schade kan aanrichten aan boeken, zo kan de mens het verhaal van het landschap ingrijpend herschrijven en daarbij zelfs hele hoofdstukken uit het boek scheuren.

Tijdens deze lezing opent zich het 'boek van het landschap'. Het ontstaan en vergaan van landschappen door de tijd heen; het zoekspel ik-zie-ik-zie...wat u ook kunt zien; en hoe wij omgaan met het aardkundig erfgoed dat ons is nagelaten, komen aan bod. Aldus ontvouwt zich een leven in een veranderend landschap met als centrale vraag: wat is de betekenis van aardkundige waarden in dat veranderende Nederlandse landschap?

We weten zeker dat het een interessante lezing wordt en raden u aan te komen luisteren! NMC Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem, aanvang 20.00 uur, zaal open 19.45 uur, toegang gratis.

Met gemak van tak naar tak

Tot en met 28 oktober staat de **eeekhoorn** centraal in de tentoonstelling in Duincentrum De Zandwaaier.

Hoe dit dier (over)leeft in de natuur kunnen kinderen (en volwassenen) hier ontdekken. Het is een educatieve en zéér speelse tentoonstelling, waarin je van alles over deze kleine bosacrobaten kunt lezen, zien, voelen, horen en zelfs ruiken.

Het Duincentrum aan de Zeeweg in Overveen is dinsdag t/m zondag open van 10 tot 5 uur. Toegang gratis.

Groencursus over de herfst

De eerstvolgende groencursus organiseert het IVN eind september/begin oktober 2007. Een groencursus is een korte cursus over de natuur. Twee zondagochtenden met een speciale wandeling en twee avonden waarop iets dieper op de onderwerpen wordt ingegaan. Bladval, Vogeltrek en Paddestoelen zijn onderwerpen die zeker aan de orde zullen komen. Voorkennis is niet nodig.

De cursusavonden zijn op 27 september en 4 oktober. De wandelingen zijn op 30 september en 7 oktober. Kosten: €10 per persoon. U kunt zich opgeven voor deze cursus door een e-mail naar cursus@ivnzk.nl te sturen of te bellen naar Nico Stoffels, tel. 023-5354450.

Tonderzwammen Elswout © foto Trineke Bakker

Bijna gestorven na zelf plukken paddenstoelen

Drie Nederlanders zijn het afgelopen jaar bijna gestorven door het eten van soep van zelfgeplukte paddenstoelen. Het drietal vijftigers vergiftigde zichzelf met de Groene Knolam-moniet, geplukt in de buurt van Zierikzee. Het drietal werd gered door een medicijn dat een koerier op stel en sprong uit Duitsland bracht. Het tegengif – een distelextract – is in Nederland niet te krijgen. ➡

IVN-Paddenstoelendag dit jaar op 30 september

Jaarlijks evenement over de wereld van schimmels en paddestoelen op het landgoed Elswout te Overveen. Organisatie: IVN i.s.m. Staatsbosbeheer.

Wat is er allemaal te doen?

>Paddenstoelenexcursies van maximaal 1½ uur starten om 11.30, 12.30, 13.30 en 14.30 uur. Er zijn meerdere excursies per starttijd.

>Kinderexcursies (4 t/m 10 jaar) van ca. 1 uur om 12.30 en 14.30 uur. Ouders gaan niet mee.

>Dialezingen van 20 minuten: aanvang ieder heel uur van 11.00 tot en met 15.00 uur.

>Puzzeltocht voor kinderen met ouders.

>Knutseltafel voor de kinderen.

>Tentoonstelling over paddenstoelen voor jong en oud.

>Verkoop van eetbare paddenstoelen en kweekstammetjes.

>De Groene Winkel van het IVN staat met een grote kraam

>Sprookjesfiguren in het bos zorgen voor een bijzondere aankleding van het evenement.

Voor de indeling in excursiegroepen, ook voor de kinderexcursies, haalt men gratis kaartjes bij de IVN-informatiekraam in het Koetshuis. Er zijn meerdere excursies tegelijk.

Entree landgoed Elswout via het poortgebouw aan de Elswoutslaan 12a in Overveen. Toegangskaat (€ 0,50) is verplicht.

Kom bij voorkeur op de fiets! Het parkeerterrein links van het poortgebouw is klein en loopt snel vol. In de omgeving mag niet langs de weg geparkeerd worden.

Vooraf reserveren of aanmelden is niet nodig. Informatie bij Jan Saveur, telefoon 023-5276896.

Het kost 4000 euro per patiënt. Wie ooit een paddenstoelengids heeft gelezen kent de reputatie van de wit-groene zwam: Het plaatje gaat altijd vergezeld van een doodshoofdje of een paddestoel met een dik kruis erdoor. Eén zwam bevat een hoeveelheid gif die dodelijk is voor een mens. Het gif blijft dagenlang circuleren in het lichaam en doodt de lever- en niercellen. Na ongeveer een week biedt alleen een levertransplantatie nog redding.

In Nederland gebeurt een ongeluk als dit vrijwel nooit. Paddenstoelen plukken geldt in Nederland – anders dan in onze buurlanden – als ongezonde bezigheid.

Bron: NRC Next 4 april 2007

Meer weten over eetbare of giftige paddenstoelen? Ga eens naar de site van mycoloog Chiel Noordeloos, www.paddestoel.nl.

Teek care !!

U moet er rekening mee houden dat u tot november nog last kunt hebben van teken. Let dus op de volgende zaken:

- * draag goedsluitende kleding
- * controleer uw lichaam op teken als u in de natuur bent geweest; denk eraan dat een teek eruit kan zien als een zwart speldenknopje
- * verdoof de teek niet met alcohol
- * verwijder de teek in z'n geheel binnen 24 uur!
- * Meer informatie op: www.saag.nl
- * Teken verwijderen kan met: Tekenpincetten, -tangen en -lasso's, die te koop zijn in apotheek en drogist. Een tekenlepel is verkrijgbaar via internet, www.teekweg.nl, voor € 3,95. Een setje klauwhamertjes is voor € 5,60 verkrijgbaar bij dierenwinkel of dierenarts.

Halsbandparkiet

Deze vogel is een typische verrassing in de Nederlandse parken. U zult zeker al eens opgekeken hebben van een met veel kabaal en gekrijs overvliegend groepje van deze vogels. Zij zien er naar onze begrippen exotisch uit, met hun lange groengele staarten.

De vogel is oorspronkelijk afkomstig uit India en Pakistan en zou in Europa aangeland zijn als ontsnapte of losgelaten kooivogels. De vogels zouden vanuit Engeland, via Duitsland en België in Nederland terecht zijn gekomen.

In Haarlem werden deze vogels voornamelijk gesignaleerd in de Haarlemmerhout. Inmiddels heeft Schalkwijk ook een kleine kolonie en worden ze regelmatig gezien in Haarlem-Noord.

Politici scherp houden

Kun je jezelf even kort voorstellen?

Ik ben IVN-gids vanaf 2000. Voor het IVN gids ik in augustus in de stad en in mei door de duinen. Voor het Nationaal Park gids ik kinderen en volwassenen. Ik werk als adviseur met het thema *hoe kun je natuur inzetten voor de gezondheid van mensen*. Ik heb hiervoor een database met praktijkvoorbeelden opgezet voor de ministeries van LNV, VWS en VROM. Ik zit tevens in een Europese werkgroep 'natuur en gezondheid.'

Waarom ben je stadsgids geworden?

Tijdens de IVN-gidsencursus kregen we een stadsrondleiding door Herman Groeneveld en dat heeft me enthousiast gemaakt. Maar het ligt ook in het verlengde van mijn werk. In het buitengebied ervaar je de natuur veel gemakkelijker. In de stad is het een uitdaging; je moet beter kijken, beter zoeken. Wat heeft Haarlem de mensen te bieden aan natuur. Ook in het kader van bewustwording is het belangrijk dat te laten zien, ook aan politici. Als er een stadsnatuurthema is, zoals het eerste Burgerinitiatief in Haarlem, de renovatie van het Pim Mulier sportpark of de Bolwerken, dan is het belangrijk politici te laten zien hoe waardevol die natuur daar is. Dit om een tegenwicht te bieden aan de voortgaande verstening van de stad.

Is er genoeg natuur in de stad voor excursies?

Ja, altijd. Het is maar net hoe gedetailleerd je wilt kijken. Ik ga voor 'natuurverschijnselen' als: de Bolwerken, het Kenaupark, de

Goudsmitspleintje

Foto: Ronald van Zon

lei-iepen op de Grote Markt, de planteneilanden in de Nieuwe Gracht en het Groene Buurtje. Het is meer: bewustwording van vanzelfsprekend geacht groen door een aangename wandeling, dand dat het een soortenexcursie is. Natuurlijk voel je je als gids wel verplicht de meeste soorten te kunnen benoemen. Het mooie van de natuur in de stad is bijvoorbeeld het temperatuureffect. Door het groen wordt de temperatuur getemperd. Loop eens onder een boom door en je voelt direct het temperatuurverschil. Maar ook de vele biotopen in de stad geven een diversiteit aan planten. Dan de filtering van de lucht door het groen, het rustgevend- en het ethische aspect. Er zijn legio redenen om de stad groen te houden en dat te laten zien.

Waar gaat jouw voorkeur naar uit?

Naar het hele plaatje. Maar ook politici scherp houden. De Bolwerken zijn in Zocheriaanse stijl opgeknapt, maar al het eerste jaar is er geen onderhoud gepleegd. Dan geef je raadsleden een excursie om ze bewust te maken van de waarde van het

gebied en hoe mooi het is gerenoveerd. Tevens stellen we de vraag het ook goed te onderhouden.

Hoe bereid jij je voor?

Met de gidsen van het begin hebben we een basisdocument met alle nodige informatie gemaakt voor de excursie. Maar ik ga meestal ook even voorlopen om te kijken of er iets nieuws of bijzonders staat.

Heb je 'kijktips' voor ons?

Heel speciaal is het Groene Buurtje tussen de Bakenessergracht en de Jansstraat. Het Goudsmidspleintje heeft een groen karakter gekregen in een zeer verdichte en versteende omgeving. Dit door een boom, gevelbeplanting en grote bloembakken van de gemeente, die het fiets- en brommerverkeer afremmen voor de veiligheid van de spelende kinderen.

Waarom raad je ons aan eens met de stadsexcursie mee te gaan?

Om eens te ervaren wat één van de meest verdichte steden van Nederland aan groen te bieden heeft.

Marisca van der Eem

De twintig meest voorkomende stadsbloemen

Hieronder staat een lijst met de twintig wilde planten die in alle steden van Europa en het oosten van Noord-Amerika het meest voorkomen.

De planten zonder sterretje komen ook in Australië en Nieuw-Zeeland voor.

Akkerdistel
*Bitterzoet
*Bijvoet
Canadese fijnstraal
Engels raaigras
Gewoon duizendblad
Grote weegbree
Herderstasje
Herik
*Klein Hoefblad
*Kleine Klis
Krulzuring
Melganzevoet
Melkdistel
Paardebloem
Rode Klaver
Straatgras
Varkensgras
*Wilgenroosje

Cirsium arvense
Solanum dulcamara
Artemisia vulgaris
Erigeron canadensis
Lolium perenne
Achillea millefolium
Plantago major
Capsella bursa-pastoris
Sinapsis arvense
Tussilago farfara
Arctium minus
Rumex crispus
Chenopodium album
Sonchus oleraceus
Taraxacum officinale
Trifolium pratense
Poa annua
Polygonum aviculare
Epilobium angustifolium
Chamaenerion angustifolium

Uit: 'Wilde straatbloemen', R. Mabey (1e druk 1976)

Méér weten?!

Groenforum Nederland is het platform van organisaties, bedrijven en overheidsinstellingen die beleidsvoorbereiders, beslissers en anderen op alle niveaus er toe willen brengen meer te investeren in groen in de bebouwde omgeving. www.groenforum.nl

Vakblad voor natuur en landschap met op de site nieuwsartikelen. O.a 10% meer stadsgroen kan in de stad een temperatuurdaling van 4 graden bewerkstelligen (nieuwsartikel dd. 23-05-07). www.boomblad.nl

Thema Stadsnatuur: de stad als ecosysteem: www.natuurinformatie.nl/nnm.dossiers/natuurdatabase.nl/i003383.html

Stadsplanten; veldgids voor de stad door stadsbioloog Ton Deters.

432 bladzijden boordevol informatie over 700 stadplanten. Kleurrijk en prachtig geïllustreerd met heldere foto's van de diverse planten en hun details. Het zoeken is eenvoudig op kleur. Iedere plant is kort en bondig omschreven. Naast de beschreven planten zijn er ook wandelingen in 18 Nederlandse steden. Fontaine Uitgevers, 2004. ISBN: 9059560752 € 19,90

Leven in de stad; onverwacht groen tussen de tegels. Dit boek behandelt alle aspecten van stadse natuur: verstedelijking, gezondheid & geluk, stadsgroen door de eeuwen heen, soortenrijkdom van stadsnatuur, en groenplanning & groenbeheer. Talloze anekdotes en voorbeelden zorgen voor uren leesgenot. Johan van Zoest/Martin Melchers. KNNV Uitgeverij, € 47,95

De insecten in mijn tuin. In dit

De Dapperstraat

Natuur is voor tevreden en of legen.

En dan: wat is natuur nog in dit land?

Een stukje bos, ter grootte van een krant?

Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

*Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze,
omrand
Door zolderramen, door de lucht bewegen.*

*Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen.
Tot het ze, opeens, toont in hun hogen staat.*

*Dit heb ik mijzelf overdacht
Verreghend, op een miezerige morgen
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.*

J.C. Bloem 1887 - 1996

boekje komen 6 insecten aan bod. Elk dier wordt besproken op aan twee zijden openslaande bladzijden, zodat er vier bladspiegels naast elkaar open liggen. Geschikt als prentenboek, als voorleesboek of leesboek voor 7-8 jarigen. E. Chanut, uitg. NBD/Biblion 2007, € 9,95.

De Groene Stad; een eeuw openbaar groen in Haarlem; 2002; paperback (ISBN 90 6611 328 6) of gebonden (ISBN 90 6611 318 9) M. van Vlijmen/W. de Wagt; met foto's van Edwin Walvisch.

Wilde bloemen door Richard Mabey. (oud boek, alleen nog tweedehands verkrijgbaar)

Natuur in de stedelijke omgeving; een verkenning van de mogelijkheden tot samen leven van plant, dier en mens. Uitg. 1982, Min. van CRM (waarschijnlijk alleen tweedehands verkrijgbaar)

Activiteitenprogramma

Najaar 2007

Vereniging voor Natuur- en Milieu-educatie, afdeling Zuid-Kennemerland.
Excursies zijn gratis en worden altijd (ook bij slecht weer) gehouden.
Informatie: www.ivnzk.nl, **Aanmelden niet nodig** tenzij anders vermeld.

Hooien in het Spaarnwouderveen

Zaterdag 25 augustus

De deelnemers gaan nabij Halfweg aan de slag. Hooien, wilgen uitsteken en een excursie na afloop in een bijzonder heideveentje met liggend walstro, dophei en smalle stekelvaren.

Aanvang: 9.30 uur Einde 15.30 uur **Aanmelden en informatie:** Marc v. Schie 023 - 5351239

Nachtexcursie in de Stadskweektuin

Woensdag 29 augustus

i.s.m. het NMC Ter Kleef

In een met fakkels verlichte tuin gaan we met de lantaarn op zoek naar padden, slakken, oorwurmen en ander nachtelijk gespuis. Informatie: bulsinp@haarlem.nl

Verzamelen 20.30 uur in de kantine van de Stadskweektuin, Kleverlaan 9, Haarlem voor een kopje

koffie en een korte introductie. Tegen 21.00 uur gaan wij de tuin in. Duur 1,5 uur

Eikels, bessen en noten in Wandelbos Groenendaal

Donderdag 30 augustus

i.s.m. Gemeente Heemstede.

Vertrek: 18.30 uur, info-paneel grote parkeerplaats bij het restaurant. Duur: 1,5 uur.

Informatie: Wil Stumpe 023 - 5374168

Thijsses's Hof: Grote wederik, de plant van veldheer Lysimachus

Zondag 2 september

Wandel mee met een gids door Thijsses's Hof en ervaar wat de maand september voor de oudste heemtuin in Nederland betekent. Start: 14.00 uur Vertrek: ingang van Thijsses's Hof, Molleen 4, Bloemendaal.

Duur: ± 1 uur Informatie: Huib Koel 023 - 5245846 of www.thijsseshof.nl

Gezinsexcursie "Waterbeestjes" Hekslootpolder

Zondag 2 september

We gaan met (groot)ouders en kinderen kijken naar de dieren in minder schoon boezemwater en in een schone sloot. Neem een wit bakje of een licht gekleurde afwasbak mee om de dieren goed te kunnen bekijken. De leiding heeft opzoekkaarten en weet hoe de diertjes leven.

Aanvang: 11.00 uur Duur: 1,5 - 2 uur Vertrek vanaf het infopaneel Spaarnwoude bij het parkeerplaatsje hoek Vondelweg/Spaarndamseweg. Informatie: Dik Vonk 023 - 5254140.

Westelijk tuinbouwgebied en Duinvliet: de moeite waard!

Dinsdag 4 september

U wandelt door de duinzoom op een strandvlakte aan de grens van Haarlem. Duinvliet is een oud buiten dat grenst aan Elswout. Dit gebied heeft monumentale bomen met veel hollenbroeders, maar het is nogal verwilderd en rijk aan wilde planten. Het tuinbouwgebied is al jaren een twistpunt tussen gemeente, bewoners en de eigenaren. Er is een actiegroep actief om het tij te keren. In elk geval is een avondje wandelen en kijken de moeite waard. Duur: ± 2 uur Informatie: Wil Stumpe 023 - 537 41 68

Vertrek: 18.30 uur bij Café "Het Wapen van Kennemerland", Ramplaan 125.

Herfstwandeling in het Linnaeusbos

Zondag 9 september

Wij duiken gezamenlijk in de historie rondom Linnaeus en verkennen de plaats waar hij verbleef. Daarbij besteden wij vooral aandacht aan de monumentale bomen in het Linnaeusbos en op de Overplaats.

Vertrek: 15.00 uur. Verzamelen op de parkeerplaats van het Linnaeushof, Binnenweg, Bennebroek.

Duur: 1,5 uur (Let op! Parkeren = 3 Euro!) Informatie: Hans Kerkhoff 023 - 5288577

Fietsexcursie Spaarnwoude: 5000 jaar terug in de tijd

Zondag 9 september

Wij fietsen 5000 jaar terug in de geschiedenis en stappen regelmatig af om kennis te maken met landschap, cultuurhistorie en natuur in een deel van Spaarnwoude dat van historische betekenis is. Duur: ca. 2,5 uur.

Start: 10.00 uur, vanaf het standbeeld van Hansje Brinkers op de Spaarndammerdijk. Zorg voor dichte schoenen en zo mogelijk een verrekijker. Niet geschikt voor kinderen.

Aanmelden noodzakelijk bij: Jonne Misset, 023 - 5274950 of jonnemisset@quicknet.nl

Strandexcursie voor kinderen van 4 tot 10 jaar

Zondag 9 september

Wat is er allemaal te vinden op het strand en hoe komt het daar? Als je dat graag wilt weten, ben je van harte welkom. (Ouders gaan niet mee.)

Start: 11.00 uur. Verzamelen: strandopgang bij Strandpaviljoen Parnassia in het Nationaal Park, Duur: 1,5 uur. Informatie: Frank Jansen 023 - 5290984

Vier-Seizoenen Herfstwandeling Amsterdamse Waterleidingduinen

Zaterdag 15 september

Een stevige wandeling met glinsterende dauwdruppels om ons heen die opdrogen in de ochtendzon. We zien spinnewebben, paddenstoelen, bessen en damherten, die de zachte huid van hun nieuwe gewei afschuren.

Neem iets te eten en te drinken mee. Informatie: Margo Slot 023 - 5276145

Duur: 3 uur. Vertrek: 9.00 uur Amsterdamse Waterleidingduinen, ingang Panneland

Landgoed Hageveld: Natuur en Historie

Zondag 16 september

Landgoed Hageveld heeft niet alleen een rijke historie, het is ook een prachtig (hoewel bedreigd...) klein stukje natuur waar veel te ontdekken valt.

Start: 15.00 uur. Verzamelen: Parkeerplaats voor de hoofdingang van de school.

Duur: 1,5 uur. Informatie: Hans Kerkhoff 023 - 5288577

Kinderexcursie op Boerderij Zorgvrij, Spaarnwoude

Zondag 16 september

Een excursie voor kinderen van 4 t/m 10 jaar. Ouders gaan niet mee. Op het natuurspad ontdekken wij leuke informatie over vogels, bomen, diersporen enz. Wil jij zien wat er allemaal in het bos te beleven valt? Je bent van harte welkom. Duur: 1,15 uur. Informatie: Frank Jansen 023 - 5290984

Start: 11.00 uur. Verzamelen: Receptie Boerderij Zorgvrij, Genieweg 50, recreatiegebied Spaarnwoude.

Lezing: Aardkundige waarden in het veranderend Nederlands landschap

Donderdag 20 september: Lezing door Jan Willem van Velzen

i.s.m. KNNV

Tijdens deze lezing opent zich het "boek van het landschap" voor uw ogen. Het ontstaan en vergaan van landschappen door de tijd heen; het zoekspel ik zie-ik zie...wat u ook kunt zien, en hoe wij omgaan met het aardkundig erfgoed dat ons is nagelaten, komen aan bod.

Start: 20.00 uur NMC Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem, Toegang gratis

Zaden en vruchten in het Romolen Heempark

Zondag 23 september

i.s.m. het Natuurinformatiecentrum Schalkwijk.

Dit is de tijd van het jaar dat bomen, struiken en planten in het park vruchten hebben. Er wordt gekeken naar vorm en variatie in zaden en vruchten en de manieren waarop ze zich verspreiden.

Vertrek: 11.00 uur. Verzamelen op de brug op Laan van Angers (hoek Europaweg) nabij ingang van het park.

Informatie: Marc van Schie 023 - 5351239

Landgoed de Hartekamp in Heemstede (excursie voor kinderen en ouders)

Zondag 23 september

Op dit mooie landgoed woonden vroeger een Baron en Barones. Ook de beroemde plantenkundige Carolus Linnaeus heeft hier 3 jaar gewoond en gewerkt. Deze belangrijke man uit Zweden heeft hier 1251 planten een naam gegeven. Op de excursie gaan wij kijken hoeveel planten wij nog terug kunnen vinden. Zoek je mee? **Vooraf aanmelden** bij Ans Boogers: ans-ees@hetnet.nl (of) 06 - 41152908

Start: 11 uur Verzamelen: Voor het grote witte huis, De Hartekamp, Herenweg 5, Heemstede

Lezing: Paddenstoelen in Zuid-Kennemerland

Maandag 24 september Lezing door Leo van der Brugge

i.s.m. KNNV

Een algemene lezing over paddenstoelen in Zuid-Kennemerland en tevens opfriscursus voor gidsen.

Start: 20.00, NMC Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem

Lezing: IJsvogels in Gooi en Vechtstreek: Het nut van ijsvogelwanden

Vrijdag 28 september: Lezing door Jelle Harder

i.s.m. Vogelwerkgroep en KNNV

Naast algemene informatie over het leefgebied en de leefwijze van de IJsvogel maakt u kennis met het prijsgekoonde ijsvogelproject Gooi en Vechtstreek.

Start: 20.00, NMC Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem, Zaal open om 19.30 uur. Toegang gratis

Aan de slag op de Buitenliede

Zaterdag 29 september

Nabij De Zoete Inval heeft zich een geweldig moerasbos ontwikkeld, een ware wildernis met hoge wilgen, waarin een kolonie reigers en lepelaars nestelt. Wij gaan braamstruiken en overhangende takken en langs de waterkant houtopslag van elzen weghalen.

Aanvang: 9.30 uur Einde 15.30 uur **Aanmelden en informatie** Marc v. Schie 023 - 5351239

Paddenstoelendag, Landgoed Elswout

Zondag 30 september

Jaarlijks evenement over de wereld van schimmels en paddenstoelen i.s.m. Staatsbosbeheer.

Te bezoeken van 10.30 tot 16.00 uur.

- Paddenstoelenexcursies van maximaal 1,5 uur starten om 11.30, 12.30, 13.30 en 14.30 uur.

- Dialezingen van 20 minuten: aanvang iedere heel uur van 11.00 tot en met 15.00 uur.

- Kinderexcursies (4 t/m 10 jaar) om 12.30 en 14.30 uur. Duur ca. 1 uur. (zonder ouders)

- Puzzeltocht voor kinderen met ouders, knutseltafel, sprookjesfiguren in het bos

- Verkoop van eetbare paddenstoelen en kweekstammetjes

Voor de indeling in excursiegroepen haalt men gratis kaartjes bij de informatiekraam in het Koetshuis. Er zijn meerdere excursies tegelijk. Entree Elswout via het poortgebouw aan de Elswoutslaan 12a, Overveen. Kom bij voorkeur op de fiets. Het parkeerterrein links van het poortgebouw loopt snel vol. In de omgeving mag niet langs de weg geparkeerd worden. Toegangskaat Elswout (€ 0,50) is verplicht. Informatie: Jan Saveur 023 - 5276896

Rond- leidingen

Thijsses's Hof

Georganiseerd door medewerkers van de Hof en gidsen van het IVN. Iedere eerste zondag van de maanden april t/m oktober. Aanvang: 14 uur. Ingang: Mollaan (achter het Pannen-koekenhuisje) Bloemendaal

Thijsses's Hof: "Klimop, zinbeeld van het eeuwige leven"

Zondag 7 oktober

Wandel mee met een gids door Thijsses's Hof en ervaar wat de maand oktober voor de oudste heemtuin van Nederland betekent.

Start: 14.00 uur, duur circa 1 uur Vertrek: ingang van Thijsses's Hof, Mollaan 4, Bloemendaal. Informatie: Huib Koel 023 - 524 5846 of www.thijsseshof.nl

Werkdag in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Zaterdag 13 oktober

i.s.m. Waternet

Amerikaanse vogelkers is een plaag in de duinen. Het zijn geen struiken meer maar echte bomen. En deze bomen moeten eruit! Wie mee doet, komt echt aan zijn trekken! Aanvang: 9.30 uur Amsterdamse Waterleidingduinen, ingang Oase. Einde 15.30 uur.

Informatie en aanmelden: Marc van Schie, 023 - 5351239 of natuurwerk@ivnzk.nl

Paddenstoelendag Linnaeushof

Zondag 21 oktober

Van 10.30 uur tot 16.00 vertrekken er regelmatig excursiegroepen door het gebied op zoek naar paddenstoelen. Verder is er een gevarieerd programma rondom paddenstoelen. Let op de lokale pers voor meer informatie of kijk op www.ivnzk.nl. Informatie: Leo van der Brugge 023 - 5261584

Weidevogelexcursie, Hekslootpolder

Zondag 21 oktober

i.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 8.00 uur, infopaneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem. Duur: 2,5 uur. Kijker meenemen. Denk om warme kleding. Informatie: Eric van Bakel 023 - 5393507

Libellenlezing met een hapje, een drankje en Dick Groenendijk

Dinsdag 23 oktober

KNNV-Libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Op deze avond sluit de Libellenwerkgroep het seizoen af en besteedt aandacht aan haar 10-jarig bestaan. Vanzelfsprekend hoort bij deze feestelijke avond ook een bijzondere spreker: Dick Groenendijk van de vlinderstichting. Alle KNNV - leden en andere belangstellenden zijn van harte welkom.

De avond begint om 20.15 uur, Locatie NMC Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem.

Toegang gratis. Informatie: Frans Koning, 023 - 5289009

Esdoorns zagen in het Bennebroekbos

Zaterdag 3 november

Samen werken in het kader van de grote landelijke Natuurwerkdag. Help mee om dit natuurgebied met zijn oude bomen, bosschages en leuke doorkijkjes in stand te houden.

Aanvang: 9.30 uur. Einde 15.30 uur.

Aanmelden en informatie: Marc van Schie, 023 - 5351239 of natuurwerk@ivnzk.nl

Paddenstoelenexcursie, Groenendaal

Zondag 4 november

Vertrek: 11.00 uur, infopaneel grote parkeerplaats bij het restaurant, Duur: 1,5 - 2 uur.

Informatie: Leo van der Brugge, 023 5261584.

Bomen in de herfst: Excursie op de begraafplaats aan de Kleverlaan

Zondag 11 november

i.s.m. de KNNV.

Deze excursie is een vervolg op onze jaarlijkse voorjaarsexcursie op de Begraafplaats. Er wordt niet alleen gekeken naar het monumentale van de bomen, maar ook hoe ze zich voorbereiden op de winter.

Informatie: Anneke Koper 023 - 5362331

Vertrek: 11.00 uur bij ingang Algemene Begraafplaats aan de Kleverlaan. Duur 2 uur.

Strandexcursie, Bloemendaal aan Zee

Zondag 11 november

Vertrek: 11.00 uur, strandopgang aan de Kop van de Zeeweg, Bloemendaal aan Zee.

Duur: 2 uur. Informatie: Yneke Bettink 023 - 5254995

Aan de slag in het hakhout op Eindhoven

Zaterdag 8 december

Natuurwerkdag op het landgoed Eindhoven nabij De Haarlemmerhout. Aan de slag in het hakhoutbos. Komt ten goede aan de vele bijzondere planten die in dit mooie natte natuurgebied voorkomen.

Aanvang: 9.30 uur. Einde 16.30 uur. **Aanmelden en informatie:** Marc van Schie, 023 5351239

Winter in Holland's duin

Zondag 9 december

Wandeling door de Amsterdamse Waterleidingduinen in een hopelijk winters landschap.

Vertrek: 13.00 uur, bij ingang de Oase. Duur: 1,5 uur. Informatie: Evert v. h. Schip 025-2414866

Kerstwandeling door de duinen

Woensdag 26 december (tweede Kerstdag)

Even een frisse neus halen tijdens een wandeling door de winterse duinen.

Vertrek: 13.00 uur, Amsterdamse Waterleidingduinen bij ingang de Oase. Duur: 1,5 uur.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Evert van het Schip 025 - 2414866

Excursies Landgoed Huys te Manpad

Georganiseerd door Stichting Huys te Manpad, onder andere m.m.v. IVN gidsen. Tot 15 oktober iedere zaterdag. Aanvang: 10 uur Vertrek bij het toegangshek, Herenweg, Heemstede.